

УДК 37.015.3:37.013.43(477)“18/19”

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.1.9>

Андрій КЛІШ

доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (Klish_1980@tntpu.edu.ua)

Andriy KLISH

Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of History of Ukraine, Archeology and Special Branches of Historical Science

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
2 M. Kryvonosa Street, Ternopil, Ukraine, 46027 (Klish_1980@tntpu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6074-6064>

Андрій ЗАГОРСЬКИЙ

здобувач вищої освіти кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (andrianozhuk15@gmail.com)

Andrii ZAHORSKYI

PhD student at the Department History of Ukraine, Archeology and Special Branches of Historical Sciences Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
2 M. Kryvonosa Street, Ternopil, Ukraine, 46027 (andrianozhuk15@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0723-1936>

ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРАЦЯХ О. ТИСОВСЬКОГО

Анотація. Метою статті є всебічне дослідження поглядів Олександра Тисовського на виховання молоді, зокрема аналіз основних принципів його педагогічної концепції в контексті як пластового, так і сімейного виховання, а також визначення актуальності його ідей для сучасної української освітньої, виховної та сімейної практики. **Методологія дослідження.** Для досягнення мети статті застосовано комплексний підхід, що поєднує історико-педагогічний, системний, та компаративний методи дослідження. **Історико-педагогічний метод** дозволив простежити розвиток ідей Олександра Тисовського в контексті історичного періоду кінця XIX – початку XX століття, а також їх вплив на формування педагогіки національного виховання в Україні. За допомогою цього методу було проаналізовано основні праці Тисовського, листування та архівні матеріали. **Аналіз документальних джерел** включав вивчення наукових праць, публікацій, архівних документів, що стосуються діяльності Пласту та ідеології виховання молоді, а також сучасних досліджень педагогіки Тисовського. **Системний підхід** застосовано для комплексного розгляду педагогічної концепції Тисовського, з урахуванням її складових – пластового, сімейного, морально-етичного виховання, а також їх взаємозв'язку з сучасними освітніми процесами. **Компаративний метод** використовувався для порівняння ідей Тисовського з іншими педагогічними концепціями як українських, так і зарубіжних педагогів, що дозволило окреслити унікальність і актуальність його підходів. **Метод аналізу та синтезу** допоміг у структуризації отриманих даних, формуванні цілісної картини та логічному викладенні матеріалу. Таким чином, застосування цих методів забезпечило глибоке та всебічне розкриття проблематики виховання молоді у працях Олександра Тисовського, а також актуалізацію його педагогічних ідей у сучасному контексті. **Наукова новизна** дослідження полягає в комплексному аналізі педагогічної спадщини Олександра Тисовського, що дозволяє по-новому оцінити його внесок у розвиток національного виховання молоді в Україні. Вперше систематично розглянуто не лише пластове виховання, яке є широко відомим, а й аспекти сімейного виховання, що висвітлювалися в його працях, з урахуванням сучасних викликів

освітньої практики. **Висновки.** Олександр Тисовський запропонував унікальну педагогічну концепцію, яка поєднує українські національні цінності, скаутські методи, християнську мораль та практичне виховання через дію. Його підхід залишається актуальним і може бути ефективно застосований у сучасній освітній системі як альтернатива чи доповнення до формального навчання. Праці Тисовського є джерелом натхнення для педагогів, виховників, батьків та всіх, хто прагне виховати вільну, активну, освічену й патріотичну молодь.

Ключові слова: Олександр Тисовський, Пласт, виховання молоді, національне відродження, скаутинг, педагогіка, сімейне виховання, громадянське суспільство.

THE ISSUE OF UKRAINIAN YOUTH EDUCATION IN THE WORKS OF O. TYSOVSKYI

Abstract. *The purpose of this article is to comprehensively examine Oleksandr Tysovskiy's views on youth education, particularly analyzing the main principles of his pedagogical concept in the context of both Plast (scouting) and family upbringing, as well as determining the relevance of his ideas for contemporary Ukrainian educational, upbringing, and family practices. Research Methodology.* To achieve the purpose of the article, a comprehensive approach was applied, combining historical-pedagogical, systemic, and comparative research methods. The historical-pedagogical method allowed tracing the development of Oleksandr Tysovskiy's ideas in the context of the historical period at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, as well as their influence on the formation of national education pedagogy in Ukraine. Using this method, the main works of Tysovskiy, his correspondence, and archival materials were analyzed. The analysis of documentary sources included the study of scientific works, publications, and archival documents related to the activities of Plast and the ideology of youth education, as well as contemporary research on Tysovskiy's pedagogy. A systemic approach was applied for a comprehensive examination of Tysovskiy's pedagogical concept, taking into account its components—Plast (scouting), family, and moral-ethical education—as well as their interconnection with modern educational processes. The comparative method was used to compare Tysovskiy's ideas with other pedagogical concepts of both Ukrainian and foreign educators, which allowed highlighting the uniqueness and relevance of his approaches. The method of analysis and synthesis helped in structuring the obtained data, forming a coherent picture, and logically presenting the material. Thus, the application of these methods ensured a deep and comprehensive disclosure of the issues of youth education in the works of Oleksandr Tysovskiy, as well as the actualization of his pedagogical ideas in the contemporary context. **Conclusions.** Oleksandr Tysovskiy proposed a unique pedagogical concept that combines Ukrainian national values, scouting methods, Christian morality, and practical education through action. His approach remains relevant and can be effectively applied in the modern educational system as an alternative or complement to formal learning. Tysovskiy's works serve as a source of inspiration for educators, mentors, parents, and all those who strive to raise free, active, educated, and patriotic youth.

Key words: Oleksandr Tysovskiy, Plast, youth education, national revival, scouting, pedagogy, family upbringing, civil society.

Постановка проблеми. Виховання молоді завжди було однією з ключових проблем розвитку суспільства, особливо в контексті формування національної свідомості, моральних цінностей та громадянської позиції. В Україні, яка протягом століть переживала політичні, культурні та соціальні виклики, особливо важливим було питання збереження і розвитку національної ідентичності через систему виховання. У цьому контексті вагомий внесок у формування педагогічної думки зробив Олександр Тисовський – діяч, який заклав фундамент пластового руху, поєднавши традиції української культури, християнські цінності та новітні педагогічні ідеї. Незважаючи на значущість ідей Тисовського, їх системний аналіз і адаптація до сучасних умов виховання залишаються недостатньо дослідженими. Особливо актуальним є розгляд його педагогічної концепції не лише в контексті пластового руху, а й із врахуванням сімейного виховання як базового інституту формування особистості. Відсутність глибокого осмислення ідей Тисовського в сучасній науковій літературі обмежує можливості повного

використання їх потенціалу для розв'язання актуальних проблем національно-патріотичного виховання молоді. Таким чином, виникає необхідність у комплексному дослідженні питань виховання української молоді у працях Олександра Тисовського, що сприятиме не лише відновленню історичної пам'яті, але й підвищенню ефективності сучасних педагогічних практик.

Мета статті – всебічне та глибоке дослідження педагогічної спадщини Олександра Тисовського, зокрема його поглядів на виховання української молоді, які формувалися у контексті національного відродження та становлення пластового руху. Особлива увага приділяється аналізу основних принципів його педагогічної концепції, які включають національно-патріотичне виховання, морально-етичні цінності, християнську мораль та активне практичне навчання через дію. Крім того, метою є розкриття ролі сімейного виховання як важливої складової системи формування особистості молодого покоління у працях Тисовського, а також з'ясування взаємозв'язку між сімейними та пластовими формами виховання. Стаття має на меті не лише відтворити історичний контекст ідеї виховання Тисовського, а й визначити їхню актуальність та можливості застосування в умовах сучасної української освіти та виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному українському суспільстві, що перебуває у стані глибоких трансформацій, питання виховання молоді постають як ключовий чинник формування національно свідомої, соціально відповідальної та морально зрілої особистості. Саме тому значного інтересу набуває вивчення педагогічної спадщини визначних українських діячів, які закладали підвалини національного виховання. Одним із таких постатей є Олександр Тисовський – педагог, природознавець, громадський діяч і фундатор українського скаутського руху «Пласт». Його педагогічна діяльність, втілена в численних працях, передусім у книзі *«Життя в Пласті»*, спрямована на виховання гармонійно розвиненої, морально стійкої, патріотичної молоді. Тисовський розглядав виховання як процес формування не лише інтелекту, а й характеру, громадянської відповідальності та духовної глибини. Його концепція є цілісною системою, заснованою на національних цінностях, природовідповідності, самовихованні та службі ближньому і Батьківщині [1].

У статті О. Тисовського «Дещо про умови виховання» [2] частково висвітлюються питання виховання української молоді у Східній Галичині в міжвоєнний період. Особливо цінним є те, що автор, спираючись на власні спостереження, порівняв умови виховання в школах довоєнного та міжвоєнного часу, чітко виділивши їхні подібності та відмінності. У вступі О. Тисовський підкреслював, що виховання в основному відбувалося у шкільному середовищі, а головним його завданням було зацікавити молодь у розумінні суспільних потреб, щоб вони могли їх у майбутньому реалізувати. Про можливість війни не думали, доки вона раптом не почалася і не спричинила матеріальні втрати та негативні зміни у світогляді людей. Війна також вплинула на методи виховання, які все частіше стали нагадувати військову підготовку. У 1914 році, коли австрійський уряд оголосив повну мобілізацію, поняття «шкільне виховання» почало занепадати, і з часом головною метою школи стало фізичне та психологічне готування молоді до військової служби [2, арк. 56–57]. Втім, через відсутність необхідної матеріальної та навчальної бази цей процес проходив дуже повільно.

На думку автора, у цей період теоретичні науки втратили свою першочергову роль, натомість перевага надавалася фізичній культурі, спорту, військовій підготовці та дисциплінам, які мали зв'язок із військовою справою. Такі радикальні зміни в навчальному процесі мали суперечливі наслідки: хоча фізичний розвиток молоді суттєво покращився порівняно з довоєнним періодом, рівень інтелектуального розвитку помітно знизився [2, арк. 59]. Із твердженням О. Тисовського можна частково погодитися, однак зниження рівня освіти у Східній Галичині на початку ХХ століття було зумовлене не лише наслідками війни. Як зазначає Н. Мисак, українське населення, що проживало на теренах Австро-Угорщини, на початку ХХ століття

зазнавало значної дискримінації в освітній сфері з боку польськомовної частини населення. Проблема передусім полягала в недостатньому рівні підготовки українських учителів. Згідно з рішенням Галицького сейму, де домінували польські депутати, з 1906 року українських педагогів зобов'язали проходити професійну підготовку виключно в двомовних (утраквістичних) навчальних закладах. Станом на 1912 рік у Східній Галичині з 18 педагогічних училищ лише 8 були польськими, а решта 10 – двомовними. Очевидно, що така освітня політика призвела до нестачі кваліфікованих українських учителів, що, у свою чергу, негативно позначилося на освітньому рівні української молоді ще до початку війни [3, с. 20–21].

Покращенню освітнього рівня українського населення Східної Галичини у міжвоєнний період значною мірою сприяли українські культурно-просвітницькі організації, серед яких варто згадати “Рідну школу”, “Просвіту”, “Сільський господар” та інші. Їхні учасники активно долучалися до створення приватних навчальних закладів. Як зазначає дослідник Д. Герцюк, перед відкриттям перших приватних шкіл проводилась роз'яснювальна робота з батьками, під час якої наголошувалося на важливості освіти для дітей. За його даними, у 1937–1938 роках українська громада Східної Галичини вже утримувала 16 приватних українських гімназій [4, с. 213].

У статті «Деякі про умови виховання» О. Тисовський критично оцінив цю ініціативу української громадськості, вказуючи на те, що створення приватних навчальних закладів обмежувало можливості для навчання молоді з простих верств населення [2, арк. 60]. На його думку, нові навчальні заклади потребували значних фінансових вкладень, які в умовах війни держава не могла забезпечити, оскільки основна частина бюджету спрямовувалась на військові потреби. Унаслідок цього молодь залишалася без доступу до освіти: приватні школи були доступні лише для тих, хто міг оплатити навчання, тоді як багато здібних дітей із малозабезпечених родин втрачали шанс навчатися. О. Тисовський рішуче критикував таку ситуацію. Він вважав такі обставини неприйнятними, оскільки навіть у провінційних громадах можна було зустріти талановиту молодь. Підсумовуючи свої міркування, автор наголосив, що «оплата за навчання, тобто залежність школи від фінансових можливостей учнів, є найсерйознішою помилкою порівняно з довоєнною системою освіти» [2, арк. 61–62]. Важко повністю погодитися з твердженням автора, адже, якщо розглядати платну освіту в контексті загальної ситуації в країні, стає очевидним, що держава не мала ресурсів для повноцінного забезпечення роботи освітніх установ. Тому єдиним реальним способом зберегти систему освіти були кошти самих учнів та добровільні пожертви, що й стало основою для створення приватних шкіл.

У цей період виховання зіткнулося з низкою нових викликів, які вимагали негайного розв'язання. На ці проблеми також звертав увагу О. Тисовський у своїй праці. Війна продемонструвала, що груба сила може стати засобом здобуття авторитету в суспільстві. У стосунках між учнями дедалі виразніше проявлялося зниження рівня культури та зростання жорстокості: сильніші починали домінувати над тими, хто був фізично слабший. За словами педагога, ці проблеми охоплювали як шкільне, так і позашкільне життя учнів. Відносини між учнями та вчителями ставали все гіршими. Тих педагогів, хто відрізнявся спокійним і доброзичливим характером, учні часто висміювали і намагалися принизити перед усім класом, демонструючи свою непокірність. Особливо яскраво це проявлялося у ставленні до жінок-вчителів. У шкільному середовищі ввічлива поведінка хлопців по відношенню до дівчат сприймалася як приниження [2, арк. 67–69]. Можна погодитися з автором, що така поведінка юнаків була зумовлена не лише браком належної уваги у вихованні, а й складними умовами, в яких вони росли під час повоєнної розрухи.

У завершальній частині статті О. Тисовський акцентував увагу на ідеологічному аспекті виховання молоді, зокрема української, у міжвоєнний період. Історики вважають, що однією з важливих проблем цього часу стало виникнення тоталітарних режимів. Суспільний устрій,

побудований на основі єдиної ідеології, базується на контролі виховного впливу на населення. Особливо небезпечно, коли цей контроль здійснюється з дозволу держави. О. Тисовський гостро критикував таку ситуацію, зазначаючи, що «якщо діти усвідомлять, що вчитель передає їм не правду, а лише те, що йому наказали, вони швидко втратять до нього довіру, а довіра є ключовою умовою для ефективного виховання молоді». Автор намагався ілюструвати свою думку на прикладі вчителів історії, які приховували певні історичні факти і викладали матеріал за підручниками, відредагованими ідеологічно упередженою цензурою. «Молодь бачила перед собою формальних людей, які змушені бездумно повторювати те, що їм наказують, не маючи свободи для власних думок та вчинків. Через це молоді люди ставилися до них легковажно» [2, арк. 71–73]. Подібні методи ідеологічного контролю над вихованням були широко застосовані в Східній Галичині в міжвоєнний період, коли цей регіон перебував під владою Польщі, а з вересня 1939 року – у складі СРСР. Українська молодь зазнавала негативних наслідків через такі обставини [5, с. 82-89].

Автор також звертав увагу на завзятість і наполегливість української молоді, яка навіть у таких важких умовах знаходила шляхи до організації та подолання труднощів. З цього приводу він підкреслював, що: «Знаючи стан докільця і важкі умови, в яких відбувається виховання нашої молоді, дивуєшся, як наша молодь дотримується гідного рівня розумових здібностей у вищих закладах освіти, як бореться за своє право до культурного життя. Ні одна молодь на світі, мабуть, після школи не опиняється одразу віч-на-віч з долею, як українська» [2, арк. 78]. Слід відзначити, що завдяки такій наполегливості української молоді у 1920-х роках на території Східної Галичини активно розвивалися молодіжні, просвітницькі, спортивні та скаутські організації. Серед них особливо варто виділити такі товариства, як «Пласт», «Сокіл», «Луг», «Просвіта» та інші [6, сс. 242–250].

Один із наступних доробків Олександра Тисовського мав назву «Дещо про домашнє виховання» [7] – це були поради, подані у формі доповіді, яку він виголосив на батьківських зборах 3 квітня 1938 року. У ній Тисовський критично розглядав проблеми домашнього виховання дітей у міжвоєнний період, виокремлюючи ті його риси, які, на його думку, мали негативний вплив. Водночас він запропонував власні ідеї, які, на його переконання, могли б покращити ситуацію.

На початку доповіді він наголосив на глибоких психологічних змінах, що сталися у свідомості молодого покоління, яке пережило Першу світову війну. Молодь, за словами автора, зазнала сильного впливу війни, стала свідком її жахів і жила в постійному відчутті небезпеки – усе це суттєво позначилося на їхньому характері та світогляді [7, арк. 1]. Саме відмінність у світоглядах батьків і дітей, на думку Тисовського, призводила до конфліктів і непорозумінь у родині. Традиційні методи виховання вже не відповідали новим умовам і виявлялися неефективними. Тому постала потреба в пошуку нових підходів до виховання, що, однак, вимагало часу, терпіння й глибокого розуміння ситуації.

У 1915 році Олександр Тисовський проходив службу в австрійському війську, де на власні очі спостерігав, як війна змінює не лише досвідчених, зрілих людей, але ще глибше – молодь, яка ще не встигла сформуватися психологічно. Такі обставини призвели до появи численних викликів у сфері виховання, які, на думку Тисовського, не можна було ігнорувати чи відкладати на потім. Він підкреслював, що молоде покоління – це майбутнє суспільства, і якщо залишити його без належного виховання, це поставить під загрозу майбутній добробут. Відповідальність за таку ситуацію, за його словами, несуть не діти, а дорослі [7, арк. 2]. Розв'язанню цих проблем Тисовський присвятив значну частину своєї педагогічної діяльності та творчої спадщини.

Олександр Тисовський вважав, що ключову роль у вихованні дитини відіграє її найближче оточення, зокрема родина як його невід'ємна частина. Він підкреслював, що виховання не

повинно зводитися лише до навчального процесу в школі, адже це може призвести до відчуження дитини від сім'ї. Особливу увагу Тисовський звертав на шкідливий вплив авторитарного стилю виховання в родині, який часто супроводжується грубістю, криком, а подеколи й фізичним покаранням. Такий підхід, за його словами, негативно впливає на психологічний стан і культурний розвиток молоді. Застосування жорстких методів виховання, таких як залякування чи фізичні покарання, Тисовський вважав небезпечним для гармонійного розвитку дитини, оскільки, як він зазначав, «...страх і побиття завжди лише деморалізують особистість...» [7, арк. 5]. Подібне ставлення батьків до дітей, на його думку, було значною мірою спричинене наслідками війни. Повсякденні труднощі, економічна нестабільність, втрата рідних, загальна втома від пережитого – усе це негативно впливало на психоемоційний стан дорослих, що, у свою чергу, відображалось на їхній поведінці у вихованні.

Наприкінці 1920–1930-х років фінансове становище частини українського населення Східної Галичини, особливо в міських умовах, дещо покращилося. Заможні родини часто вважали, що матеріальне забезпечення дітей автоматично гарантує їм належне виховання. Однак, за словами Олександра Тисовського, така позиція була хибною. Він вважав, що батьки, які зосереджені виключно на зароблянні грошей, не приділяють достатньої уваги своїм дітям, через що можуть втратити над ними виховний вплив. Крім того, діти з таких родин часто в ранньому віці отримують фінансову самостійність, не маючи відповідального ставлення до грошей, і витрачають їх на шкідливі речі – нездорову їжу, алкоголь чи тютюн [7, арк. 7]. На переконання Олександра Тисовського, подібне (матеріалізоване) виховання формує особистість, яка зосереджена виключно на особистій вигоді та прагненні до матеріального збагачення, що в перспективі негативно позначається на моральному стані всього суспільства. Водночас у його поглядах можна помітити певну суперечність: з одного боку, він критикував бідність і вважав, що нестача матеріальних ресурсів шкідливо впливає на виховання молоді, а з іншого – висловлював занепокоєння щодо надмірного фінансового забезпечення дітей, яке, на його думку, призводило до їхньої моральної розбещеності. Варто підкреслити, що Олександр Тисовський прагнув охопити всі, на його думку, ключові аспекти виховання української молоді. Тому можна припустити, що він розглядав процес виховання у сім'ях, які належали до різних соціальних прошарків, але водночас були частиною єдиної національної спільноти.

Олександр Тисовський також звертав увагу на ряд інших проблем, що стосуються процесу виховання. Він підкреслював, що переважно, недотримання гігієнічних норм, неохайність та подібні чинники негативно впливають на фізичний і психологічний розвиток дитини. У боротьбі з цими недоліками важливу роль відіграє саме домашнє виховання. За переконанням Олександра Тисовського, домашнє виховання має докладати максимум зусиль, щоб сформувати у дитини такі якості, як дружелюбність, здатність до співпраці, взаємна повага та усвідомлення своєї належності до громади, суспільства і нації. Він підкреслював, що прояви злості, егоїзму та неповаги до інших часто мають коріння саме у сімейному вихованні. Тисовський наголошував, що дитині не можна дозволяти ігнорувати колектив або зберігати образи на своїх товаришів [7, арк. 22]. У цьому аспекті батьки повинні виконувати ключову роль, адже саме вони мають проявляти ініціативу та через власний приклад показувати молоді відданість і любов до свого народу. Це може проявлятися у різних формах, таких як добровільні пожертви на розвиток українських організацій, установ чи культурних закладів, підтримка вітчизняних виробників, а також участь у масових заходах, організованих українською спільнотою [7, арк. 24].

Батьки мають піклуватися про дітей, прищеплювати їм почуття чистоти, порядності та працьовитості. За словами автора, важливо, щоб спілкування між батьками і дітьми будувалося таким чином, щоб діти відчували довіру до батьків. Наприклад, якщо у дитини виникають труднощі в навчанні, варто дізнаватися про це безпосередньо від неї, організовуючи розмову

так, щоб дитина не боялася відверто розповісти про свої проблеми. Коли виявляється причина невдач, не слід сварити чи карати дитину, а разом шукати шляхи подолання цих труднощів [7, арк. 12]. Такий спосіб виховання сприяє формуванню довіри, і батьки стають для дитини не лише авторитетом, а й товаришами.

Велику увагу у своїй праці Олександр Тисовський приділяв тому, як дитина проводить свій вільний час. Він наголошував, що забороняти дитині гратися не слід, однак ігри мають бути корисними з виховної точки зору та відповідати певним педагогічним принципам. Крім того, важливо, щоб дитина гралася у відповідному товаристві, тому батьки повинні пильно контролювати, з ким і в які ігри вона грає [7, арк. 13]. Якщо дитина проявляє інтерес до певного виду спорту, то батьки повинні подбати про створення оптимальних умов для того, щоб вона могла систематично і відповідально займатися обраним видом спорту [7, арк. 14].

Слід приділяти велику увагу тому, що читає молодь. Якщо батьки помічають, що їхня дитина читає, вони мають стежити за тим, щоб це були якісні журнали та цікаві книги, написані рідною мовою з добрими намірами та змістом. Такі видання повинні формувати у свідомості молоді людини позитивні цінності. Якщо дитина не читає зміст книги, а лише переглядає сторінки в пошуках малюнків, або якщо книга виявляється поверхневою, вульгарною чи без глибокої ідеї, це неодмінно вплине на її світогляд [7, арк. 14–15]. О. Тисовський одразу пояснює свою думку, наводячи приклад, пов'язаний з українською мовою. У 20–30-х роках ХХ століття на Східній Галичині широко вживалась польська мова, що спричинило серйозну загрозу втрати української ідентичності через зникнення рідної мови. У той час українські книги були великою рідкістю – їх можна було побачити лише в особистих бібліотеках або в читальнях товариства «Просвіта». Тому не дивно, що автор прагнув переконати батьків виховувати дітей у дусі патріотизму, прищеплюючи їм любов до української мови та культури.

Вагомим внеском О. Тисовського у загальну педагогічну систему було його переконання, що батьки повинні мати чітку мету у вихованні дитини та спільну з нею ідею, яка була б цікавою як для дорослих, так і для дітей. Якщо батьки стануть одностайними для своєї дитини, це допоможе здобути її довіру. На думку науковця, саме віра у свій народ і усвідомлення обов'язку його захищати мали б стати тією об'єднувальною ідеєю [7, арк. 8]. У цьому контексті можна провести паралелі з раніше згаданою статтею О. Тисовського “Наша молодіж (психологічна студія природника)” [8], де автор наголошував на необхідності патріотичного виховання в українському суспільстві. Це було особливо актуально через складну політичну ситуацію, в якій перебувала Східна Галичина у міжвоєнний період [7, арк. 9].

У завершенні своєї статті О. Тисовський акцентував увагу на важливому, на наш погляд, аспекті сімейного виховання, який насамперед стосується самих батьків. Заради блага дитини та її належного виховання батьки повинні бути готові до певних самопожертв. Як приклад він наводив куріння: якщо дорослі самі мають цю шкідливу звичку і не прагнуть її позбутися, то вони не можуть справедливо вимагати від дитини не наслідувати їхню поведінку. Натомість набагато важливішим є відмовитися від куріння, аби власним прикладом показати турботу про здоров'я дитини. Адже з раннього віку діти прагнуть наслідувати батьків – у тому, як вони говорять, ходять, поведуться чи реагують на різні ситуації. Тому цілком природно, що будь-яка поведінка чи реакція дорослих передається й їхнім дітям [7, арк. 17–18].

Підсумовуючи свої міркування, автор підкреслював, що ключовим елементом у сімейному вихованні є турботливе ставлення батьків до дитини. Важливо, щоб перед дитиною ставилися чіткі, корисні та зрозумілі цілі, засновані на певній ідеї – і ця ідея повинна вирости з любові до свого народу. Щоб досягти цих цілей, необхідно докладати всі можливі зусилля. Батьки повинні бути для дитини прикладом і направляти її в правильному напрямку, адже без підтримки та впливу сімейного середовища важко очікувати успіху у вихованні [7, арк. 24–25].

Висновки. У процесі дослідження педагогічної спадщини Олександра Тисовського було виявлено, що його ідеї є цілісною, глибоко продуманою та водночас практично орієнтованою системою виховання молоді. Вони поєднують найкращі традиції української педагогіки, морально-етичні принципи, християнське світобачення та новітні методи виховання, зокрема через природу, гру, самодіяльність і службу.

Педагогічна система О. Тисовського – це не лише історичне явище, а дієва і сучасна модель виховання. Її використання дає змогу формувати відповідальних, моральних, дієздатних громадян, які є основою будь-якої демократичної держави. Інтеграція цих підходів у сучасну освітню систему є не просто доцільною, а вкрай необхідною для формування стійкого, зрілого громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Тисовський О. Життя в Пласті. Основи пластового знання для української молоді. Львів, 1921. 158 с.
2. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДАЛІ України), ф. 410, оп.1, спр. 23, 55–79 арк.
3. Мисак Н. Педагогічна освіта в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.: місце та роль у ній українського населення. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. праць* / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 51 (№ 9). С. 19–24.
4. Герцюк Д. “Розвиток української приватної школи в Галичині (кінця XIX – першої третини XX століття) як вияв громадської активності”. *Вісник Львівського університету: Серія педагогіка*. 2010. Вип. 26. С. 221–228.
5. Струганець В. Бачення Олександром Тисовським проблем виховання української молоді в Східній Галичині у міжвоєнний період. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. університету Серія: Історія*. Т.2. 2014. № 1. С. 82–89.
6. Соловей М. В. Духовно-моральні цінності українського «Пласту» в концепті Олександра Тисовського (1886–1968). *Наукові записки Національного «Острозька академія». Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 23. С. 242–250.
7. ЦДАЛІ України, ф. 410, оп.1, спр.23, 1–54 арк.
8. ЦДАЛІ України, ф. 410, оп.1, спр.14, 27 арк.

References

1. Tysovskiy, O. (1921). *Zhyttia v Plasti. Osnovy plastovoho znannia dlia ukrainskoi molodi* [Life in the Plast. Fundamentals of Plast Knowledge for Ukrainian Youth]. Lviv. [in Ukrainian].
2. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi (TsDIAL Ukrainy), f. 410, op. 1, spr. 23, ark. 55–79.
3. Mysak, N. (2011). Pedagogichna osvita v Halychyni naprykintsi XIX – na pochatku XX st.: Mistse ta rol u nii ukrainskoho naseleння [Pedagogical education in Galicia at the end of the 19th – beginning of the 20th centuries: the place and role of the Ukrainian population in it]. *Hileia: Istorychni nauky. Filosofski nauky. Politychni nauky*, 51(9), 19–24. [in Ukrainian].
4. Hertsiiuk, D. (2010). Rozvytok ukrainskoi pryvatnoi shkoly v Halychyni (kintsia XIX – pershoi tretyny XX stolittia) yak vyiv hromadskoi aktyvnosti [Development of Ukrainian private school in Galicia (late 19th – first third of 20th century) as a form of public activity]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohika*, 26, 221–228. [in Ukrainian].
5. Struhanets, V. (2014). Bachennia Oleksandrom Tysovskym problem vykhovannia ukrainskoi molodi v Skhidnii Halychyni u mizhvoiennyi period [Oleksandr Tysovsky's vision of the problems of educating Ukrainian youth in Eastern Galicia in the interwar period]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia: Istoriiia*, 2(1), 82–89. [in Ukrainian].
6. Solovei, M. V. (2013). Dukhovno-moralni tsinnosti ukrainskoho “Plastu” v kontsepti Oleksandra Tysovskoho (1886–1968) [Spiritual and moral values of the Ukrainian “Plast” in the concept of Oleksandr

Tysovsky (1886–1968)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii: Psykholohiia i pedahohika*, 23, 242–250. [in Ukrainian].

7. TsDIAL Ukrainy, f. 410, op. 1, spr. 23, ark. 1–54. [in Ukrainian].

8. TsDIAL Ukrainy. F. 410, op. 1, spr. 14, ark. 27. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)